

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Анотація

У даному дослідженні розкриваються деякі проблемні питання цивільно-правового статусу фізичних осіб. Аналізується правомірність генетичного моделювання та можливість використання ембріонів з науково-дослідницькою і терапевтичною метою. Пропонується визнання недієздатними осіб, які тривалий час перебувають у без свідомому стані

Аннотация

В данном исследовании раскрываются некоторые проблемные вопросы гражданско-правового статуса физических лиц. Анализируется правомерность генетического моделирования и возможность использования эмбриона в научно-исследовательских и терапевтических целях. Предлагается признать недееспособными лиц, которые длительное время пребывают в бессознательном состоянии.

Annotation

This research is about some problems in the civil status of individuals. The legality of genetic modeling and ability to use fetus in researches and medicine are analyzed. The author offers to leave without legal capacity persons, who are unconscious for long time.

В процесі еволюційного розвитку суспільства перед юридичною наукою постають все нові проблеми, які чекають свого нормативного вирішення. Не є виключенням і цивільно-правовий статус фізичної особи. В даному дослідженні хотілося б звернути увагу на деякі проблемні питання.

З розвитком науки, зокрема генетики, у людства з'явилася можливість втручатися у «святе святих» людську природу. Так, абсолютно технічним є зміна статі, зовнішності та рис характеру, наявності хвороб тощо людини в утробі. Постає питання наскільки правомірним та етичним є втручання третьої особи у особистість іншої без згоди останньої. Наприклад, при генетичному аналізі стає зрозуміло, що дитина є чоловічої статі, чорнява, з математичними схильностями, а батьки хочуть дівчинку з білявими косичками та музикальними обдарованнями. Технічно генетики можуть провести такі зміни, особливо якщо дитина зачата *in vitro* (в пробірці). Але чи можливими є з погляду моралі та права такі перетворення? Аналізуючи правове регулювання цивільно-правового становища зачатої дитини, слід сказати, що вона не є суб'єктом права і за

логікою не має ніяких прав, а з іншого боку чи непорушується таким чином право особи на індивідуальність, інформацію (зокрема генетичну) тощо. О.В. Кохановська говорить, що таке нематеріальне благо як інформація «першим з'являється у людини ще до моменту народження разом із таким благом як життя і набуває свого юридичного змісту у момент народження людини».[1]

Звичайно, не можна визнати ненароджену дитину суб'єктом права в класичному розумінні цього поняття, адже для набуття цього статусу необхідні певні умови. До ознак суб'єкта права відносять наступні: 1) автономність, особистість особи; 2) можливість ідентифікації; 3) можливість вираження волі; 4) участь у суспільних відносинах; 5) індивідуальність, гідність особи [2]. Питання початку людського життя цікавило людство з давніх часів. Для юридичної науки це питання також мало принципове значення. Ще в Давньому Римі було сформульоване положення про визнання деяких суб'єктивних прав за зачатими, але ще не народженими дітьми. При цьому однак, зачата дитина не вважалася суб'єктом права до свого народження, і твердження про те, що правоздатність виникає тільки з моменту народження не піддавалося сумніву. Як зазначав Г.Ф. Пухта, в «Енциклопедії права» поняття особи засновується на абстракції «бо ми цим поняттям охоплюємо не всю сутність людини, а безпосередньо тільки його якість як суб'єкта волі, всі ж інші її якості беремо до уваги тільки опосередковано» [3].

Відчуття того, що ми не повинні інструменталізувати ембріон, ніби річ, для будь-якої іншої мети, знаходить своє вираження у вимозі ставитися до ембріона як до другої особи, яка, якщо буде народжена, може стати учасником суспільних відносин [4].

Право батьків визначати генетичні якості дитини могло б зіштовхнутися з основним правом іншої особи лише у тому випадку, якщо б ембріон був би вже цією «іншою особою», наділеною абсолютними основними правами.

Останні досягнення в генетиці обумовлюють необхідність прийняття спеціального закону про державне регулювання генно-інженерної діяльності.

В цивільній науці існує положення про захист прав ненародженої дитини, але у цьому випадку йдеться про захист майнових прав майбутнього суб'єкта права. У випадку наведеному вище йдеться про особисті немайнові права особи. Перед цивілістикою постає нова проблема, що потребує свого вирішення. Можливими варіантами виходу з такої ситуації можуть бути визнання за зачатю, але не народженою дитиною умовної правоздатності, або розроблення особливого правового статусу.

Ще однією проблемою є можливість використання ембріонів з науково-дослідницькою та терапевтичною метою.

На міжнародно-правовому рівні регулювання даних питань вже відбулося. Так, у Конвенції про захист прав людини і гідності людської істоти у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини, прийнятої 4 квітня 1997 року в

Ов'єдо, закріплено наступне положення про дослідження на ембріонах «in vitro»: "1. У випадках, коли закон дозволяє проведення досліджень на ембріонах «in vitro», він повинен забезпечувати також належний захист ембріонів. 2. Забороняється створення ембріонів людини з дослідницькою метою.»

Яким би не було ставлення до ембріона - як до людини чи її прототипу - одне беззаперечно: ембріон не об'єкт права власності, так як являє собою початковий етап розвитку людського життя. На наш погляд, можна робити спостереження життєдіяльності живих ембріонів, чи досліджувати загинувших. Проте, використання ембріонів у терапевтичних цілях є недопустимим. Одна думка про те, що з людських організмів створюють засоби для омолодження примушує здригнутися. Люди повинні ставитися як до ненароджених так і до мерлих з певною повагою до їх людської гідності.

На законодавчому рівні в Україні використання ембріонів майже не врегульоване, крім випадків використання їх для штучного запліднення. Цю прогалину в законодавстві слід усунути, так як наука розвивається дуже швидко і знаходиться у правовому вакуумі з вищевказаних питань.

Ще одним з досягнень сучасної науки є можливість підтримання життя людини у безсвідомому стані протягом тривалого періоду. Людина може перебувати у комі та стійких вегетативних станах від кількох днів до багатьох місяців і навіть років (2-5, рідко -10 років) [5]. Враховуючи повну залежність таких хворих від догляду та необхідність постійної досить дорогої медичної підтримки і спостереження за ними протягом тривалого часу, щодо цих хворих виникає питання про міру і виправданість тривалої активної терапії і навіть просто підтримання їх життя. Виникнення і розвиток реаніматології і запровадження в медичну практику методів відновлення діяльності серця, що зупинилося і функцій мозку призвели до кардинальної зміни критеріїв смерті. Зупинка серця і дихання самі по собі не є більше критеріями смерті. Таким критерієм є тепер смерть мозку - незворотне, визначене загальною деструкцією мозку виключення можливості забезпечення мозком усвідомленого контакту з навколишнім середовищем, здійснюваних за шляхом рефлексів, і забезпечення основних життєвих функцій - самостійного дихання та підтримання артеріального тиску та гомеостазу в цілому [6].

Одним із специфічних суб'єктивних прав людини є цивільна дієздатність її має фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними, тобто особа повинна відображати у своїй свідомості значення своїх дій та їх наслідки. У випадку, коли особа нездатна усвідомлювати, а у наведеному випадку це є саме так, законодавством передбачено обмеження дієздатності або визнання особи недієздатною. Відповідно до ст.39 ЦК України особа може бути визнана недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Відповідно до закону «Про психіатричну допомогу» від 22.02. 2000р. під

тяжким психічним розладом розуміють порушення психічної діяльності функціонального характеру (затмарення свідомості, порушення адаптації та сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'ять), яке позбавляє особу здатності адекватно усвідомлювати оточуючу дійсність, оцінювати свій психічний стан і поведінку. Так як особа перебуваючи у стані коми чи стійкому вегетативному стані знаходиться без свідомості і не може ні діяти ні усвідомлювати те, що відбуваються навколо, ні захистити своїх прав, і у такому стані особа може перебувати протягом тривалого часу, то на нашу думку таких осіб слід визнавати недієздатними. Наслідком цього буде призначення над особою опіки і опікуна, то таким чином можна вирішити ту прогалину, яка утворилася у цьому випадку. Таким чином законні інтереси і права особи будуть захищені і можна буде здійснювати цивільно-правові дії на користь цієї особи для забезпечення її життєдіяльності та захисту її прав.

Література:

1. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: Монографія. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006- С. 163.
2. С.И. Архипов. Субъект права в центре правовой системы // Государство и право. - №7 - 2005. С. 14-15.
3. Пухта ГФ. Энциклопедия права/Под. ред. П. Карасевича. Ярославль, 1872. С.47.
4. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы. Пер. с нем. - М: Издательство «Весь мир», 2002. С. 84.
5. Гуревича.М. Стойкие вегетативные состояния и смерть мозга //Био-медицинская этика/ Под. ред. В.И. Покровского - М.: Медицина, 1997. С. 189.
6. Там же. — С. 194.